

NĚKTERÉ OBECNÉ OTÁZKY HOSPODÁŘSKÝCH SMLUV PŘI
SPRÁVĚ NÁRODNÍHO MAJETKUНЕКОТОРЫЕ ОБЩИЕ ВОПРОСЫ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ДОГОВОРОВ ПРИ
УПРАВЛЕНИИ НАРОДНЫМ ИМУЩЕСТВОМCERTAIN GENERAL PROBLEMS RELATED TO ECONOMIC CONTRACTS
CONCERNING THE ADMINISTRATION OF NATIONAL PROPERTY

STANISLAV PLÍVA

Hospodářský zákoník vytvořil v části desáté, hlavě první nový typ hospodářských smluv mezi socialistickými organizacemi. Tyto hospodářské smlouvy, neznámé v dřívější právní úpravě, přinášejí některé změny i do právní úpravy správy národního majetku, protože se týkají převodů správy národního majetku, převodů jeho vlastnictví a jeho přenechání k dočasnému užívání.

Hospodářské smlouvy o převodu správy národního majetku, o převodu vlastnictví a o dočasném užívání národního majetku nejsou samozřejmě jedinými smlouvami, které se dotýkají správy národního majetku. Také ostatní typy hospodářských smluv více či méně zasahují správu národního majetku. Tak např. také při dodávce výrobků nebo při investiční činnosti dochází ve vztazích mezi státními socialistickými organizacemi k převodům správy národního majetku a ve vztazích mezi státními a ostatními socialistickými organizacemi k převodům vlastnictví národního majetku. Povaha těchto převodů správy a vlastnictví je však zásadně odlišná od povahy převodů podle části desáté, hlavy první hospodářského zákoníku.

Pouze tyto posléze uvedené hospodářské smlouvy uzavírají státní socialistické organizace při správě národního majetku v užším slova smyslu, jak je upravena v části druhé, hlavě čtvrté hospodářského zákoníku a zejména v prováděcí vyhlášce o správě národního majetku č. 117/1964 Sb. Z těchto důvodů považují označení „hospodářské smlouvy při správě národního majetku“ pro hospodářské smlouvy o převodu správy, o dočasném užívání a o převodu vlastnictví národního majetku za odpovídající jejich povaze a současně za označení dostatečně odlišující tento typ smluv od smluv ostatních. V tomto smyslu je tedy třeba rozumět hospodářskými smlouvami při správě národního majetku (jak bude tohoto označení dále používáno — také z důvodu stručnosti) hospodářské smlouvy o převodu správy, dočasném užívání a převodu vlastnictví, pokud jejich předmětem je národní majetek.

Zařazení vztahů vznikajících mezi socialistickými organizacemi při správě národního majetku do jednotného komplexního systému hospodářských závazků je bezesporu značným krokem vpřed, jak z hlediska teoretického, tak i legislativně praktického. Přináší však určité nové jevy a problémy, které vyžadují podrobnějšího rozboru. Zvláštní pozornost nutno věnovat zejména vztahu obecných ustanovení hospodářského zákoníka a jeho společných ustanovení o hospodářských závazcích k jednotlivým hospodářským smlouvám při správě národního majetku.

I. POSTAVENÍ HOSPODÁŘSKÝCH SMLUV PŘI SPRÁVĚ NÁRODNÍHO MAJETKU

Hospodářské mlouvy při správě národního majetku *jsou součástí komplexní úpravy hospodářských závazků* v hospodářském zákoníku. Spolu s ostatními typy hospodářských smluv tvoří vzájemně sladěnou soustavu právní úpravy smluvních vztahů mezi socialistickými organizacemi. Stejně jako ostatní typy hospodářských smluv jsou právní formou organizované spolupráce socialistických organizací. Také při nich jsou socialistické organizace povinny si vzájemně pomáhat k zajištění potřeb národního hospodářství.

Jako nástroj organizované spolupráce jsou tyto hospodářské smlouvy *úzce spojeny s plánem rozvoje národního hospodářství* i když by se na první pohled mohlo zdát, že tomu tak není. Závazky z hospodářských smluv při správě národního majetku musí být v souladu se státním plánem rozvoje národního hospodářství. Významně přispívají k zajištění plnění úkolů plánu, zejména pak pomáhají zajistit materiálové předpoklady pro jeho plnění. Hospodářské smlouvy při správě národního majetku jsou nástrojem znovurozdělení již existujících hmotných podmínek společenské výroby (výrobních prostředků, zásob apod.) a tak přispívají k jejich účelnému a hospodárnému využití. Správné a důsledné jejich používání může tak být úspěšným nástrojem ke zvyšování efektivnosti celého národního hospodářství.

I když hospodářské smlouvy při správě národního majetku jsou podřízeny ve svých důsledcích národohospodářskému plánu a s tímto úzce souvisí, není jejich vztah k plánu stejného stupně jako u jiných hospodářských smluv, zejména u smluv o dodávce výrobků. Rozdílná kvalita souvislosti s plánem se projevuje především v tom, že podkladem pro hospodářské smlouvy při správě národního majetku nejsou nikdy plánovací akty a smlouvy o přípravě dodávek. To souvisí s okolností, že tyto hospodářské smlouvy nejsou právní formou výměny činností socialistických organizací, jako je tomu např. u smluvy o dodávce výrobků nebo u smluv v investiční výstavbě.

Pokud jde o společné rysy hospodářských smluv při správě národního majetku a ostatních typů hospodářských smluv, je třeba ještě zdůraznit jejich *stejnou zásadní právní podstatu*. Jak podle smlouvy o dodávce výrobků, tak i podle smlouvy o převodu správy národního majetku, pokud se dodávka uskutečňuje mezi státními socialistickými organizacemi, dochází k převodu správy národního majetku z jedné státní organizace na jinou státní organizaci. Obdobně podle smlouvy o dodávce výrobků státní organizaci nestátní organizaci (např. družstevní apod.) dochází k převodu vlastnictví stejně jako při smlouvě o převodu vlastnictví.

To, co je hospodářským smlouvám při správě národního majetku společné s ostatními typy hospodářských smluv, resp. to, co je společné všem typům hospodářských smluv nachází právní výraz na několika místech hospodářského zákoníku. Především jsou to zásady hospodářskoprávních vztahů, dále obecná ustanovení hospodářského zákoníku a konečně společná ustanovení o hospodářských závazcích. Uvědomění si těchto souvislostí má zásadní význam pro výklad a správné uplatňování konkrétních ustanovení upravujících hospodářské smlouvy při správě národního majetku.

Jak již z dosavadního rozboru vyplynulo, jsou hospodářské smlouvy při správě národního majetku nejen součástí komplexní úpravy hospodářských smluv, založené na společných hlavních zásadách. Tyto smlouvy představují zároveň samostatný typ hospodářských smluv, odlišný od typů ostatních. Příčinu odlišnosti a samostatnosti je třeba hledat v *odlišné ekonomické funkci vztahů*, vznikajících v těchto případech mezi socialistickými organizacemi.

Při dodávce výrobků, při investiční činnosti apod. jde u povinné organizace (dodavatele) o činnost, která patří k jejím úkolům a představuje plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství. V těchto případech jsou vzájemné vztahy uskutečňovány na základě objednávky a podle sjednaných podmínek.

Naproti tomu při převodu správy, převodu vlastnictví a dočasném užívání národního majetku *nejde o běžnou a obvyklou činnost organizace*. Vztahy mezi socialistickými organizacemi nevznikají v těchto případech v souvislosti s jejich obvyklým hospodařením, nýbrž mimo ně. Nemají charakter vztahů běžných, nýbrž charakter vztahů více či méně výjimečných. Z hlediska ekonomického *nejde převážně o výměnu činností převádějících organizací*, resp. jejich výsledků jako při dodávce výrobků, investiční činnosti a nákladní přepravě, nýbrž jen o nové rozdělení již užívaných výrobních prostředků apod.

Předmětem hospodářských smluv při správě národního majetku je majetek, který byl původně určen k tomu, aby sloužil plnění úkolů té organizace, která ho má ve své správě. K převodu správy nebo vlastnictví anebo

k dočasnému užívání nedochází na základě objednávky přejímající organizace, ale proto, že převáděný národní majetek se stal přebytečným u organizace, která ho má ve správě, případně z jiných důležitých důvodů.

Je třeba ještě zdůraznit *úzkou souvislost* hospodářských smluv při správě národního majetku s *právní úpravou hospodářské činnosti* státních socialistických organizací, jak je obsažena v části druhé, hlavě čtvrté hospodářského zákoníku. V těchto ustanoveních a ve vyhlášce o správě národního majetku č. 117/1964 Sb. jsou do značné míry stanoveny podmínky, za kterých mohou být hospodářské smlouvy při správě národního majetku uzavírány. Přitom jde o ustanovení povahy převážně kogentní, takže závazně pro organizace určují i obsah smlouvy (např. bezplatnost a úplatnost převodů správy národního majetku apod.).

II. POVINNOST UZAVŘÍT HOSPODÁŘSKOU SMLOUVU

Bylo již zdůrazněno, že pro hospodářské smlouvy při správě národního majetku nejsou nikdy podkladem plánovací akty, ani smlouvy o přípravě dodávek. Vzniká v této souvislosti otázka, zda k uzavření hospodářských smluv při správě národního majetku dochází jen z podnětu organizací nebo zda je pro organizace stanovena povinnost k jejich uzavření, případně kdy a za jakých podmínek.

Prvním ustanovením, kterým je třeba se z tohoto hlediska zabývat, je § 66 odst. 1 hospodářského zákoníku ve spojení s § 2 odst. 3 vyhl. č. 117/1964 Sb. Uvedené ustanovení hospodářského zákoníku ukládá státním socialistickým organizacím povinnost postarat se, aby byl využit jinde národní majetek, který mají ve své správě a který pro plnění svých úkolů nepotřebují nebo který je pro ně neupotřebitelný.

S ohledem na zkoumanou otázku je nutno rozlišovat dva případy. Především může jít o případ, kdy organizace má ve správě národní majetek pro ni přebytečný, který však neužívá žádná jiná státní organizace. Organizace spravující národní majetek je povinna se postarat o to, aby pro ni přebytečný majetek byl využit jinde. Žádná státní organizace není však povinna takový národní majetek vzít do své správy, není tedy povinna o něm uzavřít hospodářskou smlouvu o převodu správy národního majetku.

Jinak je tomu ovšem v případě, kdy národní majetek přebytečný pro organizaci, která ho má ve své správě, *užívá zcela nebo převážně jiná státní organizace*. Jsou-li splněny tyto podmínky, je dána *zákonná povinnost pro obě státní organizace uzavřít hospodářskou smlouvu o převodu správy národního majetku*. Oběma státním organizacím je nejen dáno právo domáhat se uzavření hospodářské smlouvy o převodu správy národního majetku, ale je jim současně uložena povinnost takovou smlouvu uzavřít.

Dodržení této zákonné povinnosti je také *vynutitelné*, nikoliv však cestou hospodářské arbitráže, nýbrž *na základě rozhodnutí nadřízených orgánů*, případně ministerstva financí.

Jiným takovým případem zákonné povinnosti převzít národní majetek do své správy a tedy povinnosti uzavřít hospodářskou smlouvu o převodu správy je úprava v § 13 odst. 5 vyhl. č. 117/1964 Sb. Podle tohoto ustanovení přebytečný nemovitý národní majetek, který není příslušný spravovat jiná státní organizace a u něhož společenský zájem vyžaduje, aby i nadále zůstal ve státním socialistickém vlastnictví, je *povinen převzít do své správy místní národní výbor* a jde-li o zemědělské nemovitosti *okresní národní výbor*. Také tato zákonná povinnost uzavřít hospodářskou smlouvu je *vynutitelná na základě rozhodnutí nadřízených orgánů*.

Předpisy o správě národního majetku stanoví, že *národní majetek, který má být odevzdán do trvalého užívání* jiným socialistickým organizacím než státním, může být zásadně ve správě jen příslušného okresního národního výboru. Je-li takový národní majetek ve správě jiné státní socialistické organizace, musí být před odevzdáním do trvalého užívání převeden do správy okresního národního výboru. Z toho je patrné, že v § 16 odst. 2 vyhl. č. 117/1964 Sb., je upraven další případ zákonné povinnosti k uzavření hospodářské smlouvy o převodu správy národního majetku (až na výjimky povolené ministerstvem financí).

Obdobná je situace i v případě, že *k pozemku ve státním socialistickém vlastnictví má být zřízeno právo osobního užívání* podle § 198 a násl. občanského zákoníku a § 17 vyhl. č. 117/64 Sb. Citované ustanovení vyhlášky o správě národního majetku nestanoví tak jednoznačně povinnost převést takový pozemek do správy národního výboru, jako je tomu u trvalého užívání. Celková tendence tohoto ustanovení však jednoznačně směřuje k tomu, aby v tomto případě byly pozemky, odevzdávané do osobního užívání občanům, soustředěny ve správě místních národních výborů.

V souvislosti s trvalým užíváním národního majetku a osobním užíváním pozemků z národního majetku není výslovně upravena *vynutitelnost zákonné povinnosti uzavřít hospodářskou smlouvu o převodu správy národního majetku* jako je tomu u § 65 odst. 2 hospodářského zákoníku a u § 13 odst. 5 vyhl. č. 117/1964 Sb. Není však pochybností o tom, že zde je možné domáhat se převodu správy na základě rozhodnutí nadřízených orgánů a ministerstva financí.

Všechny dosud uvedené případy zákonné povinnosti k uzavření hospodářské smlouvy při správě národního majetku se týkají výhradně převodu správy národního majetku a *souvisí s řešením tzv. příslušnosti ke správě*, založené buď na obecné zásadě § 65 hospodářského zákoníku nebo na speciálních hlediscích §§ 13 odst. 5, 16 odst. 2 a 17 odst. 3 vyhl. č. 117/1964 Sb.

Povinnost uzavřít hospodářskou smlouvu může obecně vyplývat nejen ze zákona nebo jiného právního předpisu, ale může být též socialistickým organizacím uložena příslušným orgánem. Takovým orgánem může být především nadřízený orgán. Oprávnění nadřízeného orgánu vyplývá ze zásad ústředního řízení státních organizací a ze zásady jednotného fondu státního socialistického vlastnictví.

Společná ustanovení o hospodářských závazcích upravují právo nadřízených orgánů uložit podřízeným organizacím uzavření hospodářské smlouvy obecně v § 118 hospodářského zákoníku. Toto ustanovení přiznává zmíněné právo jednak ústředním orgánům, jednak národním výborům všech stupňů a konečně orgánům (organizacím) jimi pověřeným, a to tehdy, jestliže to vyžadují potřeby plánovitého proporcionálního rozvoje národního hospodářství nebo jiné důležité důvody. Přitom je třeba uvedené oprávnění uložit uzavření hospodářské smlouvy odlišovat od oprávnění stejných orgánů vlastním rozhodnutím přímo uložit hospodářské závazky (což se zkoumanou problematikou povinnosti uzavřít hospodářskou smlouvu při správě národního majetku bezprostředně nesouvisí).

Není důvodu nepřiznat příslušným nadřízeným orgánům *oprávnění uložit uzavření hospodářské smlouvy také pokud jde o převody správy, převody vlastnictví a dočasné užívání národního majetku*. Jak již bylo uvedeno, vyplývá ze zásad centrálního řízení státních organizací a z vlastnického práva státu k národnímu majetku. Ustanovení § 118 hospodářského zákoníku je společným ustanovením pro všechny hospodářské závazky a jeho platnost pro hospodářské smlouvy při správě národního majetku není vyloučena ani výslovně, ani povahou vztahů. Je samozřejmé, že je třeba předchozí dohody obou orgánů, jestliže povinnost k uzavření hospodářské smlouvy má být uložena organizacím, řízeným různými orgány, příslušnými ke stanovení takové povinnosti.

Zvláštní situace je u hospodářské smlouvy o dočasném užívání národního majetku, pokud jejím předmětem mají být *místnosti určené nebo užívané k jiným účelům než obytným nebo zemědělským*. Hospodaření s těmito místnostmi podléhá zvláštním předpisům (zákon č. 111/1950 Sb., vl. nař. č. 172/1950 Sb., vl. nař. č. 52/1955 Sb. a směrnice část. č. 42/1959 Ú.l.). Ve smyslu těchto předpisů *vzniká užívací poměr již rozhodnutím příslušného národního výboru o přidělení místnosti* a nikoliv až uzavřením smlouvy mezi vlastníkem (správcem) nemovitosti a uživatelem (srov. § 3 zák. č. 111/50 Sb.).

To ovšem neznamená, že v takovém případě nemusí být mezi státní organizací spravující národní majetek, v němž se přidělená místnost nachází a uživatelem uzavřena hospodářská smlouva o dočasném užívání národního majetku. Rohodnutí příslušného národního výboru se týká zásadně jen přidělení místnosti, nikoliv však podmínek užívání. Protože

tímto rozhodnutím je založen uživací poměr, vzniká jak organizaci spravující příslušný národní majetek, tak i uživatel *povinnost uzavřít na základě dislokačního rozhodnutí hospodářskou smlouvu* o dočasném užívání národního majetku.

Považuji v této souvislosti za nutné upozornit na určitý rozpor mezi citovanými předpisy o hospodaření s některými místnostmi (dislokační předpisy) a hospodářským zákoníkem. Podle § 3 odst. 1 zákona č. 111/1950 Sb. ve znění vl. nař. č. 91/1960 Sb. nedojde-li mezi organizacemi k dohodě o podmínkách užívání, rozhodne ten národní výbor, který místnosti přidělil. Naproti tomu hospodářský zákoník v § 351 odst. 2 stanoví, že rozpory mezi organizacemi při uzavírání smluv (včetně smlouvy o dočasném užívání) řeší jejich nadřízené orgány. Je samozřejmé, že úprava podle dislokačních předpisů nemohla respektovat novou úpravu užívání národního majetku socialistickými organizacemi. Bylo by prospěšné, aby oba předpisy byly uvedeny v soulad, podle mého názoru přizpůsobením dislokačních předpisů jednotnému způsobu řešení sporů, vznikajících při uzavírání hospodářských smluv při správě národního majetku.

Celkově je tedy možné shrnout, že také u hospodářských smluv při správě národního majetku existuje povinnost organizací uzavřít hospodářskou smlouvu, a to v těchto případech:

1. Všechny hospodářské smlouvy při správě národního majetku v případě, že uzavření smlouvy uložil příslušný nadřízený orgán, případně tyto orgány ve vzájemné dohodě,
2. hospodářskou smlouvu o převodu správy národního majetku, jestliže touto smlouvou má být odstraněna tzv. nepřislušnost ke správě,
3. hospodářskou smlouvu o dočasném užívání národního majetku, jestliže bylo příslušným národním výborem podle zvláštních předpisů vydáno rozhodnutí o přidělení místností určených nebo užívaných k jiným účelům než obytným nebo zemědělským.

III. SUBJEKTY SMLUV

Subjekty hospodářských smluv mohou být *výhradně socialistické organizace ve smyslu hospodářského zákoníku*. Jsou to především organizace státní, družstevní a společenské, jakož i jiné organizace, jejichž činnost přispívá k rozvoji socialistických vztahů. Musí jít vždy o takové organizační útvary, které mohou podle hospodářského zákoníku vystupovat v hospodářských vztazích vlastním jménem.

Hospodářskými smlouvami při správě národního majetku, jak již vyplývá z označení, provádějí se dispozice s národním majetkem. Proto také jednou ze smluvních stran musí být vždy státní socialistická organizace;

a to strana předávající (ať již z důvodu převodu správy, převodu vlastnictví nebo odevzdání do dočasného užívání). Na straně přejímající může pak být jak státní, tak i nestátní socialistická organizace podle konkrétní smlouvy.

Na straně organizace předávající, tj. organizace, která formou hospodářské smlouvy provádí dispoziční s národním majetkem, je třeba si všimnout dvou otázek.

Protože národní majetek může být ve správě jen jedné státní organizace a neexistuje obdoba spoluvlastnictví při správě národního majetku, *nemůže se nikdy na straně předávající vyskytnout více smluvních subjektů.* To platí jak při převodu správy, tak i při převodu vlastnictví a při dočasném užívání národního majetku. Přitom subjektem smlouvy může být jak hospodářská, tak i rozpočtová organizace. Jiný organizační útvar státního sektoru může být subjektem smlouvy jen tehdy, jestliže bylo při jeho zřízení stanoveno, že může vlastním jménem nabývat práv a zavazovat se. Nemohou tedy být nikdy subjektem smluv tzv. zálohované organizace nebo závody. Ty jsou vždy součástí rozpočtové nebo hospodářské organizace a nemají právní subjektivitu, a to ani v případě odštěpného závodu.

Z výše uvedených státních organizací může být v konkrétním případě subjektem hospodářské smlouvy při správě národního majetku *jen ta organizace, která má příslušný národní majetek ve své správě.* Jestliže by hospodářskou smlouvu např. o převodu vlastnictví budovy z národního majetku uzavřela státní organizace, která neměla budovu ve své správě, byla by taková smlouva neplatná. Okolnost, že hospodářskou smlouvu uzavřela sice organizace, v jejíž správě příslušná část národního majetku byla, která však zároveň nebyla k jeho správě podle obecných zásad příslušná, nebude mít automaticky za následek neplatnost smlouvy. O takovém důsledku bude možno uvažovat jen v těch případech, kdy podle obecných ustanovení půjde o právní úkon neplatný. Tak tomu zřejmě bude např. tehdy, bude-li hospodářskou smlouvou o převodu správy předán jedné státní organizaci národní majetek, který zcela nebo převážně užívá a je tedy příslušna spravovat jiná státní organizace (pokud potřeba převáděného majetku u této organizace nepominula).

Jestliže jako předávající strana hospodářských smluv při správě národního majetku může vystupovat vždy jen jedna příslušná státní socialistická organizace, pak totéž neplatí obecně pokud jde o stranu přejímající. Tady je situace odlišná u jednotlivých hospodářských smluv.

Hospodářskou smlouvou o převodu správy národního majetku může převzít do své správy konkrétní národní majetek *vždy jen jedna státní organizace.* Předpisy o správě národního majetku nepřipouštějí, aby konkrétní národní majetek byl současně ve správě více státních organizací.

I když určitý předmět (např. nemovitost) slouží plnění úkolů více státních organizací, nemohou ho mít všechny ve své správě, nýbrž společně užívaný předmět musí být vždy ve správě jen jedné státní organizace, zatímco ostatní státní organizace ho mohou užívat na základě hospodářské smlouvy o dočasném užívání. Je tedy hospodářská smlouva o převodu správy národního majetku vyhraněně smlouvou, jejímiž subjekty jak na straně předávající, tak i na straně přejímající může být *vždy jen jedna státní organizace*.

Jako přejímající strana nemůže u hospodářské smlouvy o převodu vlastnictví národního majetku vystupovat nikdy státní organizace. V takovém případě, že by národní majetek přebírala státní organizace, nešlo by totiž o převod vlastnictví, nýbrž jen o převod správy národního majetku. Proto jako subjekt smlouvy o převodu vlastnictví k národnímu majetku musí vždy na straně přejímající vystupovat *jiná socialistická organizace než státní* (např. družstevní, společenská apod.). Jen v takovém případě dojde k převodu vlastnického práva k převáděnému národnímu majetku.

Je třeba se zabývat ještě otázkou, zda i u hospodářské smlouvy o převodu vlastnictví národního majetku, obdobně jako při převodu správy, může být jejím subjektem na straně přejímající jen jedna nestátní socialistická organizace či organizací několik. Hospodářský zákoník a předpisy o správě národního majetku neobsahují v tomto směru nějaké výslovné omezení. To nevyplývá ani z povahy vztahů, vznikajících při hospodářské smlouvě o převodu vlastnictví. Naopak, hospodářský zákoník v obecných ustanoveních o socialistickém společenském vlastnictví upravuje v § 12 spoluvlastnictví socialistických organizací. Není proto pochyb o tom, že hospodářskou smlouvou o převodu vlastnictví národního majetku lze převést národní majetek do vlastnictví jak jedné nestátní socialistické organizace, tak i současně *několika organizací*.

Pokud jde o hospodářskou smlouvu o dočasném užívání národního majetku, zdálo by se, že v ní na straně přejímající (tj. na straně uživatelů) nemůže vystupovat více subjektů. Hospodářský zákoník ve svém § 71, stejně jako vyhl. č. 117/64 Sb. v § 15 používají totiž při označení dočasného uživatele jednotného čísla („jiné socialistické organizací“). Mám za to, že to však samo o sobě nemůže být dostatečným důvodem pro závěr, že by uživatelé národního majetku na základě hospodářské smlouvy o dočasném užívání nemohly být dvě i více socialistických organizací. I když většinou bude praktické užívání národního majetku jen jednou socialistickou organizací, nelze vyloučit ani případy, kdy bude účelné, aby určitý národní majetek byl dán do *společného užívání několika organizací*.

V případech více subjektů hospodářské smlouvy o dočasném užívání národního majetku na straně přejímající (uživatelů) je třeba však rozli-

šovat dvě možnosti. Především může jít o případ, kdy jako smluvní partner organizace spravující národní majetek vystupuje několik socialistických organizací, ale rozsah a způsob užívání je ve smlouvě vymezen samostatně pro každou z nich. To může být praktické zejména u dočasného užívání budov, kdy budovu užívá společně několik organizací, z toho každá jednotlivá organizace konkrétní místnosti. V těchto případech bude každá užívající organizace zásadně jen ve vztahu k organizaci spravující užívaný národní majetek, nikoliv ve vztahu k ostatním organizacím. Kromě toho se ovšem mohou vyskytnout případy, kdy na základě hospodářské smlouvy o dočasném užívání národního majetku vznikne uživatelům společné užívací právo. Tak tomu může být např. pokud jde o užívání společného příslušenství v budovách, společné užívání pozemku nebo místnosti (např. garáže). Uživatelé budou nejen v právním poměru k organizaci spravující užívanými jimi národní majetek, nýbrž také vůči sobě navzájem.

Hospodářský zákoník ani prováděcí vyhláška o správě národního majetku výslovně společné užívání neupravují, ale také je nevylučují. Nevidím žádné důvody, které by bránily uzavírání smluv o dočasném užívání národního majetku více socialistickými organizacemi současně. Takové hospodářské smlouvy nemohou být svojí povahou v rozporu se zásadami spolupráce socialistických organizací, naopak mohou k ní jen přispívat a napomáhat účelnějšímu využití národního majetku.

IV. FORMA SMLUV

Pro hospodářské smlouvy při správě národního majetku platí obecná ustanovení hospodářského zákoníku. Vztahují se tedy na ně též příslušná ustanovení o formě právních úkonů. Protože ani hospodářský zákoník, ani vyhláška o správě národního majetku nestanoví jinak, je k platnosti uvedených smluv třeba, aby byly uzavřeny *písemnou formou*. Tento požadavek odpovídá povaze a důsledkům dispozic, které jsou hospodářskými smlouvami s národním majetkem prováděny.

Písemná forma je pro hospodářské smlouvy při správě národního majetku závazná v *celém rozsahu*. To znamená, že tuto formu musí mít nejen ty náležitosti smluv, které jsou náležitostmi podstatnými, bez nichž smlouva vůbec nevznikne, ale i ostatní náležitosti. Nesplnění písemné formy má však odlišné důsledky z hlediska platnosti hospodářské smlouvy u náležitostí podstatných a nepodstatných. Pokud není písemná forma splněna u náležitostí podstatných (např. u hospodářské smlouvy o převodu správy národního majetku určení převáděného majetku, dne převodu správy a příp. výše úplaty), má to za následek, že smlouva je neplatná a případ-

ná plnění podle takové smlouvy by bylo nutno posuzovat podle § 123 hosp. zákoníku. Naproti tomu nedostatek písemné formy u ostatních (nepodstatných) náležitostí nemá za následek neplatnost celé smlouvy. Znamená však, že to, co bylo mezi organizacemi ujednáno nikoliv písemnou formou, není platné. To samozřejmě platí jen o takových náležitostech smlouvy, které jsou projevem vůle, resp. právním úkonem. Uvedený důsledek neplatnosti pro nesplnění písemné formy je bezvýznamný pro takové nepodstatné náležitosti smlouvy jako je např. označení nadřízených orgánů, účetní hodnota majetku apod.

Hospodářské smlouvy o převodu správy a o převodu vlastnictví národního majetku vyžadují ke své účinnosti *schválení nadřízených orgánů* za podmínek vyhl. č. 117/1964 Sb. Vzniká otázka, zda toto schválení musí mít písemnou formu nebo zda může být uděleno i jinak. Při jejím řešení je třeba uvážit jednak význam schvalování smluv nadřízeným orgánem, jednak jeho povahu a vztah k § 26 hosp. zák., podle něhož ustanovení zákoníku o právních úkonech se nevztahují na jednání, v nichž socialistická organizace vystupuje jako řídicí orgán.

Právo nadřízených orgánů schvalovat některé dispozice s národním majetkem, prováděné podřízenými organizacemi, vyplývá z existence jednotného fondu státního socialistického vlastnictví a ze skutečnosti, že státní organizace jsou jen orgány socialistického státu, pověřené správou národního majetku. Představuje určité omezení jejich vůle, resp. určitou podmíněnost jejich práv při správě svěřeného jim národního majetku. Současně je právo schvalovat dispozice s národním majetkem podřízeným organizacím nástrojem řízení státních socialistických organizací. Nepochybně tedy nadřízené orgány vystupují při schvalování hospodářských smluv o převodu správy a vlastnictví národního majetku jako řídicí orgán.

Postavení nadřízeného orgánu je však v těchto případech přece jen odlišné od jeho postavení při jiných způsobech řízení. To je dáno tím, že při schvalování uvedených hospodářských smluv vystupuje jejich projev vůle jako součást, resp. doplněk vůle smluvních stran v hospodářskoprávních vztazích. Smlouvu uzavírají sice vlastním souhlasným projevem vůle smluvní strany, avšak jejich projev vůle sám o sobě v takových případech není schopen založit s právními účinky hospodářským zákoníkem předvídané následky. Přitom vlastní projev vůle smluvních stran musí mít podle výslovných ustanovení hospodářského zákoníku písemnou formu.

Z výše uvedených důvodů mám za to, že i *když schválení není smlouvou nebo jinou dohodou* ve smyslu § 23 hosp. zák. a nadřízený orgán při něm do určité míry vystupuje jako řídicí orgán, přece jen *musí být též písemně* jako vlastní hospodářská smlouva. Hlavní důvod spatřuji v tom, že schválení je zákonem předepsaným doplňkem vůle smluvních stran, a to takové

vůle, která musí být projevlena v písemné formě. Přitom schválení má zásadní význam pro právní účinnost hospodářské smlouvy.

Pro úplnost považuji za nutné zdůraznit, že *písemnou formu musí mít i případné dodatky nebo změny* již uzavřených hospodářských smluv při správě národního majetku, ať již se týkají náležitostí podstatných nebo ostatních. Pokud hospodářská smlouva vyžadovala ke své účinnosti schválení nadřízeného orgánu, budou schválení podléhat i doplňky a změny. Mohly by vzniknout pochybnosti, zda schválení doplňků a změn je třeba v případě, že se týkají nepodstatných náležitostí smlouvy. Je třeba si uvědomit, že schválení původní smlouvy se týká smlouvy jako celku a není omezeno jen na podstatné náležitosti. Proto vyžaduje schválení jakákoliv změna, tedy i v náležitostech nepodstatných. To platí nejen o vlastních změnách obsahu původní smlouvy, ale i o změnách v širším slova smyslu, provedených tak, že původní smlouva je doplněna něčím, co v ní původně nebylo.

Chtěl bych ještě v souvislosti s formou hospodářských smluv při správě národního majetku věnovat pozornost *významu ustanovení § 23 odst. 4 hosp. zák. pro tyto smlouvy*. Podle tohoto obecného ustanovení hospodářského zákoníku může hospodářská arbitráž rozhodnout, že je platný od počátku i právní úkon, u něhož nebyly splněny náležitosti písemné formy, jestliže již bylo na jeho základě započato s plněním. Protože jde o obecné ustanovení, jehož platnost není pro hospodářské smlouvy při správě národního majetku vyloučena, je třeba přiznat i pro tuto oblast hospodářské arbitráži uvedené oprávnění.

Nejdříve je však třeba se zabývat jedním obecným problémem výkladu tohoto ustanovení. Jde v podstatě o to, zda uvedené právo může hospodářská arbitráž uplatnit i když tu není žádná písemná forma a existuje právní úkon jen v ústní formě. Vyskytuje se totiž názor, že podmínkou uplatnění práva hospodářské arbitráže podle § 23 odst. 4 hosp. zák. je *alespoň nějaká písemná forma* právního úkonu, která jen nemá všechny náležitosti.

Není pochyb o tom, že nejsou splněny náležitosti písemné formy, jestliže např. přijetí písemné nabídky bylo učiněno ústně. Stejně tak tomu bude v případě, že nabídka byla učiněna ústně a přijata písemně. Mám však za to, že § 23 odst. 4 hosp. zák. bude možno aplikovat i tehdy, jestliže ani nabídka, ani její přijetí nebylo provedeno písemně a *jestliže tedy došlo jen k ústní dohodě* (samozřejmě při splnění ostatních podmínek). Také v tomto posledním případě nebyly splněny náležitosti písemné formy.

Důvodová zpráva k § 23 hosp. zák. výslovně uvádí, že „zákon dává možnost hospodářské arbitráži, aby svým rozhodnutím odstranila nedostatek písemné formy, jeví-li se to z hospodářského hlediska účelné“. Ze srovnání znění § 23 odst. 4 a důvodové zprávy k tomuto ustanovení je

patrné, že formulace důležité pro posouzení rozsahu práva hospodářské arbitráže nejsou stejné. Podle hospodářského zákoníku jde o náležitosti písemné formy a podle důvodové zprávy o nedostatek písemné formy. Tento rozpor je však jen zdánlivý. Jestliže smlouva je uzavřena výhradně jen ústně bez jakéhokoliv písemného projevu, nejsou také splněny náležitosti písemné formy. Rozdíl proti případu, kdy je nesplněna náležitost písemné formy jen u nabídky nebo zase u jejího přijetí, je jen po kvantitativní stránce. Naproti tomu nedostatek písemné formy není dán jen v případě ústní nabídky a jejího ústního přijetí. Také v případě, že byla podána písemná nabídka a její přijetí bylo provedeno jen ústně nebo naopak, není splněn požadavek písemné formy.

Docházím proto k závěru, že právo hospodářské arbitráže podle § 23 odst. 4 hosp. zák. se netýká jen případů, kdy písemná forma není úplná, resp. nemá všechny předepsané vlastnosti. Vztahuje se i na *případy, kdy smlouva nemá ani částečně písemnou formu*, kdy tedy jak nabídka, tak i její přijetí jsou jen ústní. Není však pochyb o tom, že v tomto směru by byla žádoucí jasnější formulace hospodářského zákoníka.

Z uvedeného hlediska si významu ustanovení § 23 odst. 4 hosp. zák. všimneme podrobněji v souvislosti s hospodářskými smlouvami při správě národního majetku.

Aby hospodářská arbitráž mohla hospodářskou smlouvu při správě národního majetku prohlásit za platnou i při nesplnění písemné formy, musí být především *splněny náležitosti, týkající se obecně právního úkonu*. Musí být prokázáno jiným způsobem než písemnou formou, že došlo ke shodnému projevu vůle socialistických organizací, směřujícímu k uzavření příslušné smlouvy. Takový projev vůle musí být učiněn buď oprávněnými orgány organizací nebo jejich zástupci. Současně se musí týkat všech podstatných náležitostí, příp. i nepodstatných náležitostí smlouvy. Pokud smlouva vyžadovala ke své účinnosti schválení nařízenými orgány, bude třeba prokázat i splnění této podmínky.

Jestliže by např. byla mezi organizacemi učiněna ústní dohoda o převodu správy národního majetku bez dojednání některé z podstatných náležitostí, nemohla by ani hospodářská arbitráž prohlásit takovou dohodu za platnou podle § 23 odst. 4 hosp. zák., protože tu vlastně k žádné dohodě ve smyslu hospodářského zákoníku nedošlo. Je nutné zdůraznit, že podle uvedeného ustanovení hospodářská arbitráž nenahrazuje vůli smluvních stran, nýbrž svým rozhodnutím jen odstraňuje nedostatek písemné formy jejího projevu. Proto také požadavek alespoň ústní dohody musí být splněn nejen u náležitostí podstatných, ale i u náležitostí nepodstatných, má-li se jich týkat rozhodnutí hospodářské arbitráže.

Ustanovení § 23 odst. 4 hosp. zák. podmiňuje dále oprávnění hospodářské arbitráže tím, že na základě právního úkonu bylo již započato

s plněním. Tato formulace odpovídající vztahům při dodávkových smlouvách apod. ne zcela vyhovuje vztahům vznikajícím při hospodářských smlouvách při správě národního majetku. Zejména u hospodářských smluv o převodu správy a vlastnictví národního majetku nemluvíme o plnění, nýbrž o přechodu správy a vlastnictví. K tomu dochází dnem určeným ve smlouvě, aniž je k tomu třeba odevzdání nebo odeslání předmětu převodu. Proto bude třeba považovat za splněnou podmínku § 23 odst. 4 hosp. zák. u smluv o převodu správy a vlastnictví národního majetku *tehdy, jestliže již nastal podle smlouvy přechod správy nebo vlastnictví.*

Pokud jde o dočasné užívání národního majetku, potom za započeti s plněním nutno považovat pro účely § 23 odst. 4 hosp. zák. *okolnost, že socialistická organizace začala národní majetek užívat.*

V. NEPLATNOST SMLUV A JEJÍ DŮSLEDKY

Také neplatnost hospodářských smluv při správě národního majetku musí být posuzována z hlediska obecného ustanovení § 24 hosp. zák. Následek neplatnosti má rozpor smlouvy s jakýmkoliv právními předpisy, resp. obcházení jejich účelu. Je samozřejmé, že hospodářské smlouvy při správě národního majetku musí být v souladu především s hospodářským zákoníkem a vyhláškou o správě národního majetku. Z hlediska zásad hospodářské politiky Československé socialistické republiky mají i pro sféru hospodářských smluv při správě národního majetku zásadní význam usnesení nejvyšších stranických orgánů a usnesení vlády.

Jestliže bylo na základě neplatné hospodářské smlouvy při správě národního majetku mezi smluvními stranami plněno, potom jde o tzv. neoprávněné plnění ve smyslu § 123 hosp. zák. Takové plnění si musí smluvní strany vždy navzájem vrátit. Tato povinnost je obligatorní bez ohledu na to, jaký mají jednotlivé smluvní strany k neplatnosti hospodářské smlouvy vztah, tedy bez ohledu na to, zda neplatnost způsobily či zaviniily.

Neplatnost hospodářské smlouvy při správě národního majetku může mít podle obecných ustanovení ještě další důsledky.

V souvislosti s neoprávněným plněním na základě neplatné hospodářské smlouvy mohou vzniknout smluvním stranám různé náklady. Tak např. to budou náklady spojené s převzetím a vrácením převáděného národního majetku nebo náklady na úpravu místností daných podle neplatné smlouvy do dočasného užívání, náklady na stěhování zařízení do takových místností apod. Takové *náklady je povinna hradit ta organizace, která způsobila, že k neoprávněnému plnění došlo, tedy zpravidla ta organizace, která způsobila, že došlo k uzavření neplatné hospodářské smlouvy při správě ná-*

rodního majetku. Bude to většinou některá ze smluvních stran neplatné smlouvy, i když není vyloučeno, aby uvedená povinnost postihla i organizaci, která bude mimo smluvní poměr. Také organizacemi, jimž bude třeba hradit náklady, nemusí být vždy jen subjekty hospodářské smlouvy při správě národního majetku. Mohou to být i organizace, které nebyly účastny na neplatné smlouvě, pokud jim v souvislosti s neoprávněným plněním na základě neplatné hospodářské smlouvy vznikly náklady.

Vrácena musí být vždy tatáž věc, pokud je to možné a účelné. Jinak hospodářský zákoník připouští, aby byla vrácena buď věc téhož druhu, nebo nahrazena cena plnění podle doby získání. Vrácení téže věci má u hospodářských smluv při správě národního majetku zvláštní význam protože jejich předmětem jsou převážně věci individuálně určené (výrobní stroje, budovy apod.). Protože však mezi převzetím věci na základě neplatné smlouvy a jejím vrácením může uplynout delší období, bude pro způsob vrácení neoprávněného plnění mít velký význam stupeň opotřebení národního majetku, který má být vrácen. V každém případě pak nutno *rozdíl mezi hodnotou, resp. cenou věci v době plnění a v době vrácení* posuzovat podle § 123 odst. 4 hosp. zák. a povinná organizace ho musí *uhradit v penězích*.

V některých případech neplatnosti hospodářských smluv při správě národního majetku mohou být smluvní strany nebo některá z nich postiženy dalším důsledkem, spočívajícím v *povinnosti odvést plnění nebo jeho peněžitou hodnotu do státního rozpočtu*. Tento důsledek však není obecným důsledkem neplatnosti smluv. Nastává jen tehdy, jestliže smlouva je neplatná proto, že její obsah se buď přičí právnímu předpisu nebo účel právního předpisu obchází. Kromě toho je třeba, aby na základě takové neplatné smlouvy bylo již započato s plněním. Pokud jde o tuto náležitost, resp. podmínku, platí totéž co bylo řečeno výše u práva hospodářské arbitráže podle § 23 odst. 4 hosp. zák. Přitom je nerozhodné, která organizace s plněním započala.

Sankce odvodu plnění do státního rozpočtu se vztahuje jen na tu organizaci, která o neplatnosti věděla nebo vědět musela, a to v době právního úkonu, tj. v době smlouvy. Předmětem odvodu je vše, co povinná organizace plnila nebo měla plnit, resp. u nepeněžitého plnění jeho peněžní hodnota. V této souvislosti pak vzniká otázka, *co je rozumět peněžní hodnotou plnění*. Sporné by to mohlo být právě u hospodářských smluv při správě národního majetku. Národní majetek je totiž státními organizacemi evidován v tzv. pořizovacích hodnotách a hospodářskými organizacemi ještě v tzv. zůstatkových hodnotách (tj. pořizovacích hodnotách snížených o odpisy). Ani jedny ani druhé však nemohou být směrodatné pro určení výše peněžní hodnoty nepeněžitého plnění (např. hodnoty převáděného národního majetku). Ta se musí vždy vypočítat podle platných

cenových předpisů, resp. odhadem s přihlédnutím ke skutečnému stupni opotřebení.

Zvláštností aplikace § 24 odst. 2 hosp. zák. u hospodářských smluv při správě národního majetku je možnost, že i při splnění všech podmínek k *odvodu plnění do státního rozpočtu přece jen nedojde*, resp. nemůže dojít. Vyplývá to z okolnosti, že v hospodářských smlouvách při správě národního majetku mohou být smluvní strany, které nemají ze smlouvy povinnost plnit druhé smluvní straně, ale jen přijímají plnění bez protiplnění. Je tomu tak vždy u smluv o bezplatném převodu správy a vlastnictví i o bezplatném dočasném užívání. Pokud by organizací povinnou k odvodu měla být v těchto případech organizace přejímající, resp. dočasný uživatel, potom u *takové organizace není plnění, které by podléhalo odvodu do státního rozpočtu*.

Říjen 1964.

Резюме

Статья реагирует на новые явления в правовой регулировке управления народным имуществом государственными социалистическими организациями. Она сосредоточивается на отношениях, возникающих между социалистическими организациями при переводах управления, передачах собственности и временном пользовании народным имуществом. Внимание она уделяет в особенности этим выбранным вопросам об отношении всеобщих постановлений хозяйственного кодекса и его общих постановлений о хозяйственных обязательствах к хозяйственным договорам о переводе управления, временном пользовании и передаче собственности, поскольку их предметом является народное имущество.

1. Положениe имущественных договоров при управлении народным имуществом:

Эти договоры являются самостоятельным типом хозяйственных договоров, который хотя и является составной частью всего комплекса договорных отношений между социалистическими организациями, но в то же время он от них отличается. Общие признаки проявляются в том, что хозяйственные договоры при управлении народным имуществом являются также формой организованного сотрудничества социалистических организаций, что они подчинены государственному плану развития народного хозяйства и служат обеспечению его задач. Но в отличие от остальных хозяйственных договоров они выражают отношения, возникающие не при обычной хозяйственной деятельности социалистических организаций и служат правовым инструментом для проведения в жизнь распоряжений в отношении народного имущества, имеющих характер исключительных мероприятий. Поэтому их предметом является народное имущество, предназначенное первоначально к тому, чтобы организация пользовалась им более продолжительное время для выполнения своих планированных задач.

2. Обязанность заключить хозяйственный договор при управлении народным имуществом:

Автор рассматривает вопрос, насколько и при хозяйственных договорах этого типа организации обязаны заключить договор, и приходит к заключению, что это имеет место в следующих случаях: а) если заключение любого договора предписал вышестоящий орган, б) если хозяйственным договором о переводе управления народным имуществом должна быть устранена так наз. неподведомственность для управления, в) если подведомственным национальным комитетом согласно специальным предписаниям было издано решение об отводе некоторых помещений для пользования.

3. Субъекты договоров:

Договорными сторонами могут быть только социалистические организации согласно хозяйственному кодексу, то есть, в частности, государственные, кооперативные и общественные организации. На стороне передающей могут затем выступать исключительно только государственные организации, а из них только та государственная организация, которая имеет в управлении народное имущество, составляющее предмет договора. На стороне принимающей, за исключением договора о переводе управления, может быть и несколько организаций. Договор о переводе управления является затем исключительно договором между государственными организациями, а принимающей организацией может быть только одна организация.

4. Форма договора:

Хозяйственные договоры при управлении народным имуществом должны иметь письменную форму; это требование относится как к существенным, так и к остальным реквизитам договора. Если для действия договора требуется утверждение со стороны вышестоящих органов, то и такое утверждение должно быть дано на письме. Недостаток несоблюдения формы и у этого типа хозяйственных договоров может быть устранен решением хозяйственного арбитража при условиях, указанных в ч. 4 § 23 хозяйственного кодекса.

5. Недействительность договоров и ее последствия:

В отношении недействительности хозяйственных договоров при управлении народным имуществом действуют общие постановления. Последствия недействительности проявляются в том, что организации обязаны взаимно вернуть все исполнения, произведенные на основании недействительного договора. Помимо этого организация, по вине которой было произведено исполнение, обязана возместить остальным организациям расходы, возникшие у них в связи с неправомерным исполнением. Наконец и для сферы хозяйственных договоров при управлении народным имуществом действуют постановления ч. 2 § 24 хозяйственного кодекса об обязанности организации, которая о недействительности знала или должна была знать, внести исполнение в государственный бюджет в случае недействительности договора по той причине, что он противоречит правовому предписанию или обходит его цель, и уже было начато исполнение.

The article deals with some new appearances in the juridical regulation of the administration of national property by the State socialist organizations. It is concentrated on the relations which originate between socialist organizations on the occasion of transfers of administration, ownership and temporary use of national property. It concentrates its attention principally to chosen questions related to relations between the general provisions of the Economical Code and its general provisions on economic obligations on one hand and the economic contracts, concerning the transfer of administration, of temporary use and of ownership, as far as their object is national property, on the other hand.

1. The position of economic contracts concerning the administration of national property

The contracts in question constitute an independent type of economic contracts, which are a part of the whole complex of contractual relations between socialist organizations, but they differ at the same time from the others. The common features become obvious by the fact that the economic contracts, which originate in the course of the administration of national property, are also a form of the organized cooperation between socialist organizations, are subordinated to the State plan of development of national economy and serve to secure its tasks. They differ from the other economic contracts by the fact that they express relations originating not in the course of the current economic activities of the socialist organizations and that they are juridical instruments serving to secure disposals, the object of which is national property and which have the character of extraordinary measures. Their object is therefore national property, designed originally to be used by the organizations in question in a more durable way, for the fulfilment of the planned tasks of the organizations in question.

2. The obligation to conclude an economic contract concerning the administration of national property

The author deals with the question whether, also when the economic contracts of this type are involved, the organizations have the obligation to conclude the contract and he comes to the conclusion that this is true in the following cases:

- a) if the conclusion of the economic contract in question has been ordered by a superior organ,
- b) if the conclusion of the economic contract concerning a transfer of national property aims at the removal of the so called incompetence for administration,
- c) if the competent national committee has issued, according to special prescriptions, a decision on the attribution for use of some rooms.

3. The subjects of the contracts

Parties of the contract can only be, according to the Economical Code, socialist organizations, that means principally State, cooperative and social organizations. The transferring party can only be a State organization, the one which administers the national property which has to constitute the object of the contract. With the exception of the contract on the transfer of administration, the receiving party can be constituted also by more organizations. As far as the contract on the transfer of administration is concerned, it can be only a contract concluded between State organizations and the receiving organization must be only organization.